

Έργο: ΕΛΙΔΕΚ – Αρ. Σύμβασης Έργου 883

Τίτλος: CIVIL – Censorship in Visual Arts and Film («Η Λογοκρισία στον Κινηματογράφο και τις Εικαστικές Τέχνες: Η ελληνική εμπειρία από τα μεταπολεμικά χρόνια μέχρι σήμερα»)

Πακέτο Εργασίας: 6

Παραδοτέο: D6.1a Course/Lectures

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Πολιτική Επιστήμη και Νεότερη Ιστορία»

Λογοκρισία:

Διεπιστημονικές προσεγγίσεις

Διδάσκοντες: Πηνελόπη Πετσίνη¹ & Δημήτρης Χριστόπουλος²

Η μελέτη της λογοκρισίας αποτελεί μια υπό διαμόρφωση περιοχή έρευνας στο χώρο των κοινωνικών – ανθρωπιστικών επιστημών στην Ελλάδα, σημείο συνάντησης της νομικής και πολιτικής θεωρίας με την ηθική, την αισθητική και την ανάλυση του λόγου.

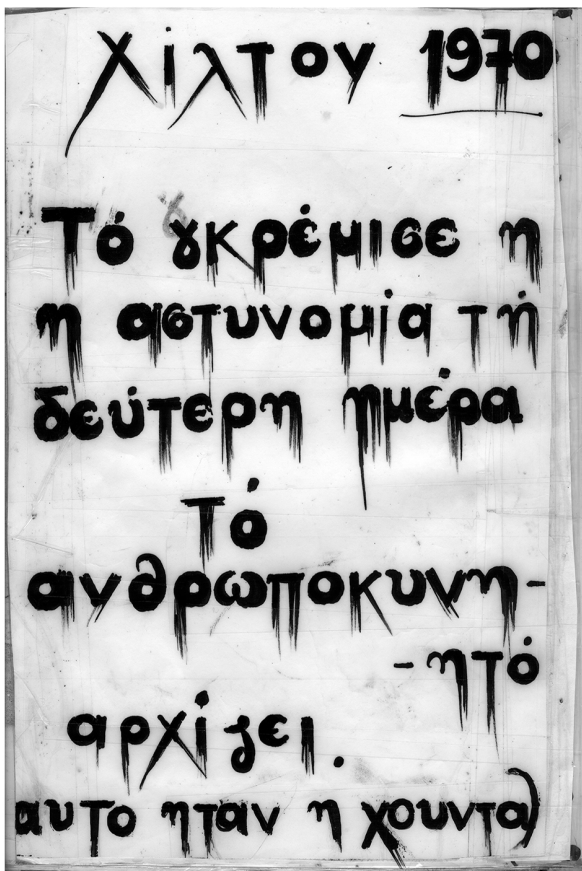
“Λογοκρισία -δια του ελέγχου περιορισμό λέξεων, εικόνων, ιδεών που κρίνονται ως “προσβλητικές”- έχουμε όταν κάποιοι άνθρωποι επιτυγχάνουν να επιβάλλουν τις δικές τους πολιτικές ή ηθικές αξίες στους άλλους.”

Αυτό ορίζει ως λογοκρισία η μεγαλύτερη οργάνωση προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου των ΗΠΑ, η American Civil Liberties Union. Ο παραπάνω ορισμός, από ΗΠΑ προερχόμενος, εισάγει μια ενδιαφέρουσα οπτική του λογοκριτικού φαινομένου όχι τόσο μέσα από το φακό της ελευθερίας, αλλά μέσα από τα μάτια της ισότητας στην πολιτική κοινότητα. Όταν κάποιοι άνθρωποι καταφέρνουν να επιβάλλουν στους άλλους τις δικές τους αξίες ως ανώτερες που σιγά-σιγά τις υπόλοιπες αυτό δείχνει ότι για να υπάρξει λογοκρισία που είναι το ίδιο του περιορισμού της ελευθερίας πρέπει να υπάρχει ανισότητα. Διότι μόνο σε συνθήκες ανισότητας μέσα στην πολιτική κοινότητα μπορούν οι άνθρωποι να επιβάλουν στους άλλους τις δικές τους αξίες. Τα παραπάνω συμπυκνώνουν το επίδικο της λογοκρισίας και στην Ελλάδα στο ιστορικό βάθος του μεγαλύτερου μέρους του 20ού αιώνα.

¹ Επιστημονικά υπεύθυνη μεταδιδακτορικού ερευνητικού προγράμματος ΕΛΙΔΕΚ «Η λογοκρισία στον Κινηματογράφο και τις Εικαστικές Τέχνες», τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας

[<https://penelopepetsini.academia.edu/>]

² Καθηγητής, τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο
[<http://www.dimitrischristopoulos.gr/>]

Ερωτήματα που θα απασχολήσουν το μάθημα:

- Νοείται λογοκρισία σε μια εδραιωμένη δημοκρατία και ποια είναι η θέση της;
- Ποιες είναι οι κρίσιμες διαφορές μεταξύ της λογοκρισίας παλαιότερα και σήμερα;
- Ποιες είναι οι μορφές της, πώς ταξινομούνται και πώς περιοδολογούνται;
- Ποια είναι τα λογοκριτικά κίνητρα (πολιτικά, εθνικά, κοινωνικά, ηθικά, θρησκευτικά ή αισθητικά);
- Πως εξελίσσεται μέσα στο χρόνο ο επίσημος, ο δημόσιος αλλά και ο ακαδημαϊκός Λόγος περί λογοκρισίας και ελευθερίας της έκφρασης, και πως αλλάζει η δημόσια πρόσληψη της ίδιας της έννοιας «λογοκρισία»;
- Ποια είναι τα όρια ανάμεσα στη λογοκρισία και την κριτική;

Αυτά είναι τα κρίσιμα επίδικα, ψηφίδες στη διαμόρφωση ενός γνωστικού αντικειμένου που βρίσκεται στα αρχικά στάδια της ερευνητικής του μορφοποίησης, στην εξέλιξη της οποίας το παρόν μάθημα επιθυμεί να συμβάλει. Ως ακαδημαϊκή συνέχεια του προπτυχιακού μαθήματος "Τέχνη, ελευθερία, λογοκρισία", το μάθημα φιλοδοξούμε να συμβάλει στην εδραίωση και

ενίσχυση του πεδίου των Σπουδών Λογοκρισίας (Censorship Studies) και στη δημιουργία μιας στέρεης ακαδημαϊκής βάσης, η οποία θα αποτελέσει σημείο αναφοράς για την περαιτέρω ανάπτυξη του πεδίου.

Στο μάθημα θα επιχειρηθεί η συναρμολόγηση του φαινομένου υπό την οπτική της νομικής και πολιτικής θεωρίας με την ανάδειξη συγκεκριμένων λογοκριτικών πρακτικών και συμβάντων σε διαφορετικά πεδία και πειθαρχίες κυρίως από τη σύγχρονη Ελληνική ιστορία. Θα ενθαρρύνει έτσι συγκριτικές προσεγγίσεις που μας επιτρέπουν να εντοπίσουμε συνέχειες, ασυνέχειες και μεταβάσεις στις πράξεις και στους στόχους της λογοκρισίας, καθώς και στις λογοκριτικές πρακτικές, και να προσδιορίσουμε τις αλλαγές στην ίδια την έννοια της «λογοκρισίας» και στη δημόσια πρόσληψή της. Πέραν των διδασκόντων, στο πλαίσιο του μαθήματος θα καλούνται πανεπιστημιακοί και ερευνητές που έχουν ασχοληθεί συστηματικά με το λογοκριτικό φαινόμενο αλλά και άνθρωποι του λόγου και της τέχνης που έχουν υποστεί το λογοκριτικό βίωμα.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

-
- Πηνελόπη Πετσίνη, Δημήτρης Χριστόπουλος (επιμέλεια) **Λεξικό λογοκρισίας στην Ελλάδα – Καχεκτική δημοκρατία, δικτατορία, μεταπολίτευση**, Καστανιώτης, Αθήνα, 2018.
 - Πηνελόπη Πετσίνη, Δημήτρης Χριστόπουλος (επιμέλεια), **Η λογοκρισία στην Ελλάδα**, Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ – Παράρτημα Αθηνών, Αθήνα, 2016. Το βιβλίο διατίθεται και ηλεκτρονικά: <https://rosalux.gr/sites/default/files/publications/logokrisies.pdf>
 - Δημήτρης Χριστόπουλος (επιμέλεια), **“Όλα μπορούν να λεχθούν” ή υπάρχουν “εκείνα που δεν λέγονται”**; Εκδ. Βιβλιόραμα & Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Αθήνα, 2015.
 - Γιάννης Ζιώγας, Λεωνίδα Καραμπίνης, Γιάννης Σταυρακάκης, Δημήτρης Χριστόπουλος (επιμέλεια) **Όψεις λογοκρισίας στην Ελλάδα**, Εκδόσεις Νεφέλη, Πλατφόρμες, Αθήνα 2008.
 - Δημήτρης Χριστόπουλος (επιμέλεια), **Ο θεός δεν έχει ανάγκη εισαγγελία – Εκκλησία, Βλασφημία και Χρυσή Αυγή**, Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Εκδ. Νεφέλη, Αθήνα, 2013.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

Τρίτη 16:00 – 19:00
αίθουσα 203-4 (γυάλινο κτίριο)

Τρίτη 16/10

Λογοκρισία: Εισαγωγική προσέγγιση

Πηνελόπη Πετσίνη – Δημήτρης Χριστόπουλος

Τρίτη 23/10

Λογοκρισία, εξουσία και δικαιώματα

Δημήτρης Χριστόπουλος

Τρίτη 30/10

Η δημόσια πρόσληψη της λογοκρισίας

Πηνελόπη Πετσίνη

Τρίτη 6/11

Πού μπαίνουν τα όρια στην ελευθερία της αισχύροτητας; Μισαλλοδοξία και λογοκρισία

Δημήτρης Χριστόπουλος

Τρίτη 13/11

Προληπτική και κατασταλτική Λογοκρισία: Το παράδειγμα του Κινηματογράφου

Προσκεκλημένη διδάσκουσα:

Μαρία Χάλκου, θεωρητικός του κινηματογράφου– μεταδιδακτορική ερευνήτρια έργου “Η λογοκρισία στον Κινηματογράφο και τις Εικαστικές Τέχνες»

Τρίτη 20/11

Η “Νέα Λογοκρισία”: Σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις

Πηνελόπη Πετσίνη

Τρίτη 27/11

Εκκλησία, Ακροδεξιά και Λογοκρισία

Προσκεκλημένος διδάσκων:

Στρατής Μπουρνάζος, ιστορικός – ερευνητής έργου “Η λογοκρισία στον Κινηματογράφο και τις Εικαστικές Τέχνες»

Τρίτη 4/12

"Εθνικά θέματα": Ο λογοκριτικός παράδεισος της Ελλάδας

Δημήτρης Χριστόπουλος

Τρίτη 11/12

Λογοκρισία και Εικαστικές Τέχνες στην Ελλάδα: Αυτά που δεν μπορούν να δειχθούν

Πηνελόπη Πετσίνη

Τρίτη 18/12

Το λογοκριτικό βίωμα: Λογοκρισία, αυτολογοκρισία και αντιδράσεις καλλιτεχνών

Προσκεκλημένοι διδάσκοντες:

Κωστής Σταφυλάκης, θεωρητικός τέχνης και εικαστικός – επιμελητής Athens Biennale

Πολύδωρος Καρυοφύλλης (Ροκα Υίο), εικαστικός καλλιτέχνης – συνιδρυτής Athens Biennale,

αναπληρωτής καθηγητής ΑΣΚΤ

Τρίτη 15/1

Ανακεφαλαίωση, παρουσίαση εργασιών

Πηνελόπη Πετσίνη - Δημήτρης Χριστόπουλος

Τρίτη 22/1

Παρουσίαση εργασιών

Πηνελόπη Πετσίνη - Δημήτρης Χριστόπουλος

2018-1019 Ωρολόγιο πρόγραμμα – διάγραμμα μαθήματος

Τέχνη, ελευθερία και λογοκρισία

Μάθημα Ελεύθερης Επιλογής, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας Παντείου Πανεπιστημίου

ΔΙΔΑΣΚΩΝ :

Δημήτρης Χριστόπουλος – Καθηγητής, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας

Το μάθημα γίνεται κάθε Δευτέρα 14:00-17:00 στην αίθουσα Δ. 12 του Νέου Κτιρίου.

Η λογοκρισία είναι φαινόμενο σύμφυτο σε σχέσεις εξουσίας: κοινώς, η ανισότητα είναι αυτή που δημιουργεί τις προϋποθέσεις του περιορισμού ή του ελέγχου του λόγου μεταξύ των ανθρώπων. Η άνιση κατανομή ισχύος σε συνδυασμό με την κυριαρχία συγκεκριμένων – εθνικών, θρησκευτικών, πολιτικών ιδεολογιών ή δοξασιών αποτελεί το πιο εύφορο έδαφος για την ανάπτυξη λογοκριτικών πρακτικών στην τέχνη και το λόγο. Το ιερό, έναντι άλλων, αποτελεί κατεξοχήν έμπνευση καλλιτεχνικής δημιουργίας και αιτία αριστουργημάτων στο χώρο όλων των τεχνών. Από την άλλη, στο όνομα θρησκευτικών πεποιθήσεων, η ελευθερία της τέχνης έχει βάνουσα παραβιαστεί, τόσο στο παρελθόν όσο και σήμερα. Τα δύο αυτά μεγέθη – θρησκευτική ελευθερία και ελευθερία της τέχνης – καλείται να

σταθμίσει κάθε κοινωνία. Η σύγκρουση τους είναι κατεξοχήν πολιτική υπόθεση και δεν αποτελεί θεολογικό ή αισθητικό ζήτημα. Μπορούν οι ευαισθησίες των θρησκευτικών – αλλά και των κάθε λογής – κοινοτήτων να περιορίσουν την ελευθερία του ανθρώπου να ορίζει ο ίδιος τι είναι τέχνη; Σε τι βαθμό η ελεύθερη τέχνη μπορεί να προκαλεί τις αντιλήψεις περί του θείου μιας θρησκευτικής κοινότητας; Υπάρχουν όρια και εάν ναι πώς τίθενται; Σε τελευταία ανάλυση, τι σταθμίσεις καλείται κάνει η δημοκρατία; Ποιες είναι οι σταθμίσεις των αυταρχικών καθεστώτων. Ειδικά για το φετινό μάθημα ειδική αναφορά θα γίνει στο καθεστώς της επταετίας στην Ελλάδα.

Πώς εκδηλώνεται η λογοκρισία στο όνομα του θρησκευτικά ιερού, του εθνικά θέσφατου ή ακόμη και του πολιτικά ορθού; Πώς έχει διαμορφωθεί ιστορικά το πρόσωπο της λογοκρισίας στην τέχνη; Νησίδες της παραδοσιακής μορφής καταστολής της ελευθερίας της τέχνης ή του τύπου από δημόσιες αρχές, επιβιώνουν ακόμη και σήμερα. Ωστόσο, αυτό που περισσότερο από ποτέ χαρακτηρίζει τη σύγχρονη συγκυρία, είναι οι λιγότερο ορατές, αλλά ενίοτε πιο δραστικές, εκδοχές αυτοπεριορισμού του ανθρώπινου λόγου, στο όνομα πολλαπλών και ετερόκλητων σκοπιμοτήτων.

Το μάθημα επιχειρεί να δώσει μια διεπιστημονική, αναλυτική και βιωματική, απάντηση στα παραπάνω ερωτήματα και θεματικές. Είναι ελεύθερης επιλογής και σεμιναριακού χαρακτήρα στο οποίο είναι προσκεκλημένοι διδάσκονται με εμπειρία στο ζήτημα της λογοκρισίας, νομικοί, εικαστικοί καλλιτέχνες, δημοσιογράφοι κλπ ενώ θα υπάρξουν και προβολές ντοκιμαντέρ, εικαστικών ή άλλων έργων που κατά καιρούς έχουν λογοκριθεί στο όνομα θρησκευτικών ή άλλων δοξασίων. Το μάθημα αξιολογείται με γραπτές εξετάσεις ή απαλλακτικές συλλογικές εργασίες των φοιτητών.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

15 Οκτωβρίου 2018

1. Εισαγωγή: ο προβληματισμός του μαθήματος: τι είναι λογοκρισία. Τύποι λογοκρισίας

22 Οκτωβρίου 2018

2. Λογοκρισία και εικαστικές τέχνες – Πηνελόπη Πετσίνη, θεωρητικός τεχνών – επιστημονικά υπεύθυνη έργου “Η λογοκρισία στον Κινηματογράφο και τις Εικαστικές Τέχνες»

29 Οκτωβρίου 2018

3. Να απαγορεύεται ο μισαλλόδοξος λόγος; Υπάρχει “καλή” λογοκρισία;

5 Νοεμβρίου 2018

4. Προβολή της ταινίας “Στοργή στο λαό” και συζήτηση με τον σκηνοθέτη Β. Δούβλη για τη λογοκρισία στην εφταετία

12 Νοεμβρίου 2018

5. Η λογοκρισία στον κινηματογράφο – Μαρία Χάλκου, θεωρητικός του κινηματογράφου – μεταδιδακτορική ερευνήτρια έργου “Η λογοκρισία στον Κινηματογράφο και τις Εικαστικές Τέχνες»

19 Νοεμβρίου 2018

6. Η εκφυλισμένη τέχνη – Πηνελόπη Πετσίνη

26 Νοεμβρίου

7. Βλασφημία και λογοκρισία σήμερα: με αφορμή τις υποθέσεις “Γέροντος Παστιτίου” & Χυτηρίου – Στρατής Μπουρνάζος, ιστορικός – ερευνητής έργου “Η λογοκρισία στον Κινηματογράφο και τις Εικαστικές Τέχνες»

3 Δεκεμβρίου 2018

7.«Όταν το πεδίο γίνεται εχθρικό: Εθνογραφία, λογοκρισία και αυτολογοκρισία» (μια συζήτηση με αφορμή το βιβλίο ‘Επιτηρούμενες Ζωές’ – Αλεξάνδρεια 2016) . Μαρίκα Ρόμπου-Λεβίδη, κοινωνική ανθρωπολόγος.

10 Δεκεμβρίου 2018

8. Λογοκρισία, αυτολογοκρισία και έλεγχος στην ερευνητική δημοσιογραφία – Ντίνα Δασκαλοπουλου, δημοσιογράφος, Εφημερίδα Συντακτών

17 Δεκεμβρίου 2018

9. Συνέπειες της κατασταλτικής και προληπτικής λογοκρισίας στη δημοσίευση λογοτεχνικών έργων με ερωτικό περιεχόμενο – Λεωνίδας Εμπειρίκος, ιστορικός

7 Ιανουαρίου 2019

11. Ανακεφαλαίωση – Παρουσίαση φοιτητικών εργασιών – Οι φοιτητικές εργασίες θα παρουσιάζονται προφορικά ώστε οι φοιτητές και οι φοιτήτριες να εξοικειωθούν με τους κανόνες μιας πειστικής, μη κουραστικής για το κοινό προφορικής παρουσίασης. Κατόπιν, και με βάση τη συζήτηση και τα σχόλια που θα προκαλούνται στη συζήτηση θα τις στέλνουν προς αξιολόγηση την ημέρα των εξετάσεων. Οι εργασίες

δεν είναι απαλλακτικές. Προσθέτουν το μέγιστο τρεις βαθμούς στην τελική αξιολόγηση.

14 Ιανουαρίου 2019

12. Παρουσίαση φοιτητικών εργασιών – συζήτηση

Προτεινόμενη βιβλιογραφία:

Γ. Ζιώγας, Λ. Καραμπίνης, Γ. Σταυρακάκης, Δ. Χριστόπουλος, Όψεις λογοκρισίας στην Ελλάδα, Αθήνα: Νεφέλη, 2008

Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Ο Θεός δεν έχει ανάγκη εισαγγελεία, Αθήνα: Νεφέλη, 2013.

Δημήτρης Χριστόπουλος (επιμέλεια), *Όλα μπορούν να λεχθούν” ή υπάρχουν “εκείνα που δεν λέγονται;* Εκδ. Βιβλιόραμα & Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Αθήνα, 2015.

Π. Πετσίνη, Δ. Χριστόπουλος, Η λογοκρισία στην Ελλάδα, Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ, Αθήνα, 2016

<https://rosalux.gr/sites/default/files/publications/logokrisies.pdf>